

לשוננו לעם

עורך: משה פלורנטין

מתוך

כרך נד, תשס"ג-תשס"ד



האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

"לא יושנת כֹּפֶךְ טוֹף": משמעות האופן

1. התופעה: גלישה בין-משלבית

שילובן של שתי מערכות לשוניות (code-switching) בדיבור הן ברמה התחברית הן במישורים הלקסיקליים והמורפולוגיים מוכר היטב. את השילוב הזה אפשר למצוא בדיבורם של ילדים הרוכשים שתי לשונות, למשל:

א. Mommy, אני רוצה את ה־book הזה.

שילוב השפה האנגלית במשפט הוא בפנייה בתחילה, Mommy, ובמושא הישיר ה־book. את השילוב הזה אפשר למצוא גם בקרב דוברים דו־לשוניים רהוטים, למשל:

ב. אמרתי לך מזמן שרותי will not be promoted.

ג. את המיעוט you tolerate, משום שאין לך בִּרְה.

זו תופעה אוטומטית, בלתי מודעת בעליל, והשיטתיות המתגלה בה מתועדת במחקרים על אודות לשונות רבות. אולם איננו מוצאים עדות למעבר בלתי מודע בין משלבים באותה הלשון. ידוע כי דוברים מזוהים באופן מובהק עם מאפייני לשון המסווגים אותם, בין היתר, על פי שכבה חברתית־כלכלית, רמת השכלה, מוצא, גיל ומגדר (מגוון מרשים של משתנים שניתן למיין על פיהם את גוני הלשון העברית בת־זמננו ואת המשתמשים בה נמצא בדיונה הנרחב של שורצולד, תשס"ב). הקו המאפיין את התופעה הנחקרת במאמרי זה הוא שימוש מודע במשלב השונה מן המשלב הטבעי שהדוברת מזוהה עמו, מה שיכונה כאן "גלישה בין־משלבית" מודעת. לעתים הגלישה היא ללשון הנחשבת תת־תקנית, כמו הלשון המודגמת בכותרת. תופעות מסוג זה מצויות, כידוע, בהקשרים הומוריסטיים בלתי ספונטניים, ואולם במאמר זה אבחן התגלמות של תופעה זו בדיבור ספונטני ואינטימי של ילדות הארץ, משכילות, הדוברות עברית רהוטה. התופעה נתפסת משעשעת כיוון שהיא מבוססת על המודעות ההדדית של בנות השיח לשימוש שהדוברת עושה במאפייני לשון המזוהים באופן מובהק עם משלב השונה מן המשלב שהיא מזוהה אתו. שאלות מעניינות העולות בהקשר שלפנינו ואשר, מטבע הדברים, לא תידונה כאן, הן מה הם הצרכים הפסיכולוגיים־חברתיים שממלא סוג זה של תקשורת, מה הן הסיבות להיות

השעשוע הלשוני הזה נפוץ יותר דווקא בקרב דוברות (ולא דוברים), ומה הם מנגנוני ההומור הרלוונטיים. במאמר זה אתרכז בהיבטים הלשוניים של התופעה ובמנגנון הפיענוח הנלווה אליהם.

2. מנגנון הפיענוח: רקע

כידוע, במבעים בשפה שאינם מפורשים דיים מבחינה סמנטית או בהיעדרו של קשר סמנטי מפורש ברצף בשיח, מושלם פיענוח המסר באמצעות היקשים. כך למשל בשיחה הבאה:

רינה: את באה לסרט הערב?
מיכל: יש לי בחינה מחר.

מבחינה לוגית-סמנטית שאלתה של רינה יכולה להיענות באחת משתי התשובות "כן" או "לא" בלבד. מכאן שתשובתה של מיכל אינה רלוונטית. אולם בני שיח מאותה התרבות רואים בתשובה של מיכל תשובה רלוונטית אשר משמעה תשובה שלילית, משום שהם רואים בהיגד על אודות הבחינה קשר סיבתי לאי-היענות להזמנה. קשר סיבתי זה מקורו בידע חוץ-לשוני: מיכל מתכוונת ללמוד הערב כדי להצליח בבחינה מחר, ובשל כך אינה יכולה לצאת הערב ולצפות בסרט. ובהכללה, בניסיונם לפענח מסר בשיח, בהיעדרו של קשר סמנטי מפורש, מפעילים הנמענים מערכת היקשים שיטתית אשר באמצעותה המסר מושלם. פילוסוף הלשון פול גרייס ניסח במאמר מאלף (1975) בסיס תאורטי המנתח את מנגנון הפיענוח העומד בבסיס מערכת היקשים זו. על פי גרייס, מנגנון הפיענוח מבוסס על שיתוף פעולה תקשורתי בין בני השיח ("עקרון שיתוף הפעולה", CP, The Cooperative Principle). עיקרון זה מגולם בארבעה עקרונות משנה: Quality (איכות), Quantity (כמות), Relation (רלוונטיות), Manner (אופן). ב"איכות" מסווג ערך האמת וציון אפשרי של מהימנות המידע. כלומר, ההנחה היא כי המידע הטמון במסר אמין ומהימן, ולפיה מתפרש המסר. ב"כמות" הכוונה לכמות המידע הנדרשת למלא צורך תקשורתי נתון. ההנחה היא כי פרטי המידע הנמסרים הם המספיקים; אין פרטי מידע עודפים, ואין חסרים פרטים הדרושים להבנת המסר. בערך "רלוונטיות" גרייס מציין את השמירה על הרלוונטיות של המסר. נראה כי נחיצותו של ערך זה לפיענוח מסרים ברורה מאליה; הנמען חותר להבין את המסר בהנחה כי הוא רלוונטי בהקשר נתון (וראה שוב את הדוגמה של השיחה הזעירה לעיל). בעקרון המשנה האחרון, "אופן", כלולים אופני ההבעה של המסר. כך, למשל, ההנחה היא שעל דרכי ההבעה השונות לשקף את משמעות המסר באופן חד-משמעי, בהיר, ישיר, קצר, מאורגן כהלכה ומובהק במידת האפשר. אם כן, על פי תורתו של גרייס, אנו מייחסים

למסר את העמידה בכל עקרונות המשנה של שיתוף הפעולה – איכות, כמות, רלוונטיות, אופן – ומפענחים אותו בהתאם. מכאן שחריגות מן העקרונות הללו הן למעשה חריגות לכאורה בלבד, והן מפעילות מערכת היקשים התורמת לפיענוח המסר בהקשרו. גרייס מביא דוגמה מעניינת לחריגה לכאורה מעקרון הרלוונטיות, המתפענחת במשמעות רלוונטית בהקשר נרחב יותר: פלוני אשר כישוריו האקדמיים אינם מרשימים, ביקש ללמוד לתואר השלישי. הוא פנה למרצה שלו וביקש ממנו מכתב המלצה. המרצה, אשר משום מה לא יכול היה לסרב לתלמידו, מצא דרך "גרייסית" לפתור את הבעיה. במכתב ההמלצה הוא ציין את תכונותיו של הסטודנט: נחמד, בעל כתב יד קריא, דייקן (מגיע בזמן לשיעורים), נעים (עוזר ליצור אווירה נעימה בכיתה) ועוד כהנה וכהנה תכונות טובות, אך ברור מאילו – בלתי רלוונטיות להקשר האקדמי הנדרש. כלומר, חוסר ההתייחסות המפורשת לתכונות האקדמיות הנדרשות ממועמד לתואר השלישי, היא אמירה רלוונטית באמצעות היקש: המועמד חסר לחלוטין תכונות אלו.

במאמר זה אבקש להיעזר במנגנון של גרייס ולטעון כי בבחינת התופעה של הגלישה הבין-משלבית אנו מזהים את הפרת עקרון האופן. הדוברת משתמשת במשלב שונה מן המשלב הרגיל על לשונה לצורך העברת מסר נתון. הנמען מבחין בהפרת עקרון האופן ומפעיל היקש המסייע לו להשלים את המידע. במקרה שלפנינו המידע החסר הוא יחסה של הדוברת למסר. ניגש עתה לבחינת הטענה.

3. גלישה בין-משלבית והפרת עקרון האופן

התופעה הלשונית-חברתית המכונה במאמר זה "גלישה בין-משלבית" מאופיינת בשימוש מודע במשלב שונה מן המשלב של הדוברת. בדוגמאות שלהלן נמצא בהקשרים ספונטניים ואינטימיים מאפיינים טיפוסיים של עגה מסוימת כגון עגה פולנית, עגה מזרחית ומשלב ילדתי בלשונן של צבריות בוגרות, משכילות, הדוברות עברית רהוטה:

- א. ...לא יושנת כֹּפֶךְ טוֹף ביומיים אהרונים.
- ב. אני חולכת עם משפחה שלי בחרצליה בליל סדר.
- ג. כפרה, נשמה, צ'מעי קטע. אתמול היה לי מהיזה באסה!
- ד. אז היא עושה לי: אל תירי אותי ככה. אני כולה עייפה.
- ה. נכון את שונה שהמים לא נרתחים מהר?

כל אחת מן הדוגמאות (א-ה) מאופיינת בהבלטה של תכונות הנתפסות מובהקות, תכונות המזוהות באופן חד-משמעי עם עגה מסוימת. הבלטה זו של תכונות הנתפסות טיפוסיות היא סימון לחריגה מעקרון האופן, שכן ברור שאין התכונות הללו מזוהות עם לשון הדוברת. ברור מאילו כי הנחת הדוברת היא שהתכונה

המובלטת מובהקת במידה המאפשרת את זיהוי המבע כחורג מעקרון האופן, ושאלנו עדים כאן למודעות מְטָה-לשונית הדדית של המשותחות. מודעות זו משרתת את תהליך הפיענוח, יוצרת הפרדה בין העגה ללשון ומפיקה מוצר בעל גוון פְּרֻדִּי.

כאמור, הן הזיהוי הן המודעות ההדדית הכרחיים להשלמת פיענוח המסר וליצירת האווירה ההומוריסטית. בחסות אווירה זו נפרש כ"יצירתיים" ו"מעוררי חיוך" מבעים שהיו גוררים תגובות סלחניות מתוך ייחוס של "בוריינות" (מונח שטבעה צביה ולדן בהיקש לאוריינות). הדוגמאות הבאות תדגמנה היטב את ההבדל בייחוס המשמעות ואת התגובות. הרצפים (ו) ו-(ז) עוררו גלי צחוק והתלהבות בהקשרים שבהם הופקו, ולעומתם הרצפים (ח) ו-(ט) – תחושת סלחנות על הבורות, שוב, בהקשרים שבהם לא ניתן היה לייחס לדוברים מודעות מְטָה-לשונית ומשחק משלבי.

- ו. הוא לא התגייר לצבא כי הוא לא התאסלם בארץ, אז למה הוא צריך להתנצר על זה? (מתוך סדרת הטלוויזיה "החמישייה הקמרתית").
- התגייר = התגייס; התאסלם = התאקלם; להתנצר = להתנצל.
- ז. זה היה כבר יתר על המידה בשבילי (שיחה בין י"ז לבין ר"ל).
- יתר על המידה + די ← יתר על המידה – יצירה של ישות לשונית.
- ח. אני מודה לאשתי שהלכה אתי כתף בצד אגודל (נבחר ציבור בריאיון, מיד לאחר בחירתו, דוגמה של צביה ולדן).
- ט. על אפו ועל חמותו (הרצאת מדריך ב"צופים" לפני הורי החניכים).

השיחה הבאה ניזונה מן המודעות למשחק הבין-משלבי:

- י. י"ז: אני לא ישנה כבר שלושה לילות.
- מ"ז: יושנת, יושנת, אבל הבנתי.

בדוגמה לעיל "מתקנת" מ"ז את הצורה **ישנה** שבדברי י"ז לצורה **יושנת**, מעין "הפוך על הפוך", כדי שתתאים למשלב שהיא אינה מזוהה אתו באופן טבעי, ומוסיפה משועשעת: "אבל (למרות שלא השתמשת בצורה הנכונה) הבנתי". נשוב לדיון בהיבט החרیגה מעקרון האופן. ובכן, על פי התורה של גרייס, העברת המסר באורח החורג מן האופן הטבעי, יוצרת היקש התורם להשלמת משמעות המסר. נראה שבדוגמאות שלפנינו הנדבך הנוסף קשור לייחס הדוברת לתוכני המסר. יחס זה יכול להיות גיחוך, מבוכה, צחוק, זלזול ואף שעשוע גרידא. מגוון רחב של תכנים מביכים וקשים, ולא דווקא מצחיקים, לובש לעתים צורה בין-משלבית זו או אחרת ומשרת מטרת תקשורת חשובה. נבחן בקצרה את נדבך המשמעות הנוסף בעקבות הפרת עקרון האופן בדוגמה (ב) שהובאה לעיל:

אני חולכת עם משפחה שלי בחרצליה בליל סדר.

את המשפט הזה הפיקה ג"ר, צברית בשנות הארבעים לחייה, בתשובה לשאלה היכן תחוג את ליל הסדר. ההפרה הגלויה של עקרון האופן מוסיפה את המידע הבא: המארחים או חלק מן האורחים מוצאם פולני, על כל המשתמע מן הסטראוטיפיות הכרוכה בעובדה זו. יחסה של הדוברת כלפי תוכני המסר הוא גיחוך והסתייגות. ידוע כי השימוש במנגנוני הומור וסטראוטיפים משרת מטרת פסיכולוגיות וחברתיות ראשוניות. כאמור, לא נעסוק כאן בהיבטים אלו, אבל ארשה לעצמי להציע השערה אחת הנוגעת לתפוצת התופעה בקרב דוברות דווקא. הקביעה כי דוברות נוטות יותר לתקשורת שאינה מוגבלת להעברת מסרים בלבד, עשויה להסביר את התדירות הרבה יותר של תופעת הגלישה הבין-משלבית בשיחה ביניהן. אם אמנם התקשורת בין הדוברות משמשת במישור החברתי, ואינה מצמצמת במישור המידע בלבד, הרי שלגלישה הבין-משלבית נוסף גם תפקיד של משחק והבעת קרבה בתקשורת ביניהן.

4. קשת גלישות בין-משלביות

להלן אמנה קשת של תופעות גלישה בין-משלבית המתפענחות לפי העיקרון הנדון של גרייס. הן נאספו במשך השנתיים האחרונות משיחות אינטימיות בהקשרים ספונטניים בין ילידות הארץ, בנות 30–60, בעלות תואר ראשון ומעלה. עקרונות המיון של שלל תופעות הגלישה הנדונות מציבים אתגר רציני. ואולם כיוון שבהקשר שלפנינו הרושם הכולל מתקבל משילוב היבטים תחביריים, מילוניים, מורפולוגיים, פונולוגיים ופונטיים, והשילוב הזה הוא שגורר את הפעלת מנגנון הפיענוח של גרייס, בחרתי לצטט את הדוגמאות בכללותן, ולהתרכז רק בהיבטים לשוניים אחדים הנתפסים מובהקים. הם יובאו בגוף הטקסט לצד הדוגמאות. העיקרון היחיד שהנחה אותי במיון הזה קשור לרובד הלשוני-חברתי. את התכנים הסמנטיים-פרגמטיים שהגלישות הבין-משלביות שירתו בדוגמאות, אסרטט בקווים כלליים בלבד.

א. עגה פולנית

היבט סגנוני זה מובא גם בחיקויים טיפוסיים בתכניות טלוויזיה אחדות. מעניין, אך כלל לא מפתיע, כי במספר ניכר של דוגמאות אנו עדים לתופעות המצויות גם בעברית מדוברת מהירה, בלתי מוקפדת (כלשונו של בולוצקי, תשס"ב).

א. ...לא יושנת כוכך טוף ביומ"ים אהרונים (=לא ישנה כל כך טוב ביומ"ים האחרונים).

ישנה ← **יושנת** – פישוט מערכת הפועל בבניין קל, בהיקש לגזרת השלמים, למשקל השכחי קוֹטֵל.

כל כך ← **כוכך** – כיווץ שני רכיבים מילוניים לאחד והשמטת העיצור ל [l] המסיים את הרכיב הראשון, אופייני גם לעברית מדוברת. היעדר ה"א הידיעה כמו בפולנית.

טוב ← **טוף**, (f ← v) – אבדן הקוליות בסוף מילה).

אחרונים ← **אהרונים** – העיצור החוכך הלועי-ענבלי [x] הופך לגרוני [h].
ב. ...יש תַּרְבִּי בִּיּוֹת בְּמִשְׁפָּהּ (=יש הרבה בעיות במשפחה).

הרבה ← **חרבִּי** – העיצור החוכך הגרוני [h] הופך ללועי-ענבלי [x].

בעיות ← **בִּיּוֹת** – העיצור הסדקי (>לועי) נשמט וגורר בעקבותיו שינוי תנועות. על פי ממצאיו של בולוצקי, תשס"ב, תהליך זה מצוי גם בעברית מדוברת בלתי מוקפדת.

המבעים (א) ו-(ב) באו ברצף (מפיה של ג"צ, בשנות החמישים לחייה) בשיחה בינה ובין שתי חברות על אודות משבר בחיי אחת מהן. במקרה זה החריגה מעקרון האופן ויצירת האפקט הקומי סייעו בהתייחסות לתוכן קשה.

ג. ...אני לא יֵדַעְתִּי אִי זֶה הַשּׁוֹף אבל יותר טוֹף את בא כמו את לא בא (=אני לא יודעת אם זה חשוב, אבל טוב יותר שתבואי משלא תבואי).

יודעת ← **יֵדַעְתִּי** – נשילת העיצור הסדקי (>לועי; כבדוגמה ב).

בולוצקי, תשס"ב מעיד כי גם צורה זו באה בעברית מדוברת בלתי מוקפדת. נעשה במשפט שימוש במילה **כמו** במבנה המשווה (comparative) במקום במילה **מאשר** בהשפעת jak המצויה במבנה דומה בדיאלקטים מסוימים של פולנית מדוברת.

מבע (ג) הופק כאשר נ"י ביקשה את עזרתה של חברתה בעניין שנראה לה מטריד במיוחד. המבוכה הכרוכה בבקשה הובעה באמצעות חריגה מסומנת מעקרון האופן.

ב. משלב ילדותי

א. מה שמוֹלֵךְ? את עושה היום קלבת שבת?

מה שלומך ← **מה שמוֹלֵךְ**; **קבלת שבת** ← **קלבת שבת** – שִׁיכוֹל עיצורים.

רצף המבעים הזדמן בשיחה שניסתה בה הדוברת (ג"ר) לעודד את חברתה (מ"ז) ביום שישי בצהריים, כאשר נודע למ"ז שבנה החייל לא יגיע הביתה לשבת. כאן החריגה מעקרון האופן משמשת סוג של משחק, שיתוף, ומכאן גם הבעת הזדהות.

ב. נכון את שוֹנָה [sona] שהמים לא נרתחים מהר? (=נכון שאת שוֹנאת שהמים אינם רותחים מהר?).

שוֹנָה ← **שוֹנָה** – בהקשר זה מעניינת הצורה הספרותית **שוֹנָה**.

שימוש בנפעל במקום בקל בשורש רת"ח.

המשפט נאמר בהקשר של הכנת כוס קפה, והחריגה המסומנת מעקרון האופן נועדה להפיג את המתח.

ג. אני מִיפְחַדְת מְמָנָם (=אני פוחדת/מפחדת מהם).

מפחדת ← מִיפְחַדְת

מהם ← מְמָנָם – צורה מלשון הילדים. מקורה במגמה לפישוט המערכת:

יחיד – **ממנו/ממנה**, רבים – **ממנם**.

את המשפט אמרה נ"י (עובדת עצמאית), והקשר: אימתה משלטונות המס.

ד. בְּנוֹתוֹת, אֵין יוֹתֵר נְשִׁיקוֹתוֹת! (=בנות, אין יותר נשיקות!)

עודפות הסופית **וֹת** ליצירת צורת הרבות.

המשפט הובע לאות חיבה בסיום של פגישות בין חברות.

יצירת צורת הרבות בדרך זו מובאת לעתים קרובות גם בכתובים, בשיחות בין חברות קרובות.

ה. אֶאֱבֹתֶךָ/אֶאֱפֹתֶךָ [oeftotakh] (=אוהבת אותך).

[oevet] ← [oeft] – נשילת e בהברה השלישית והידמות בקוליות, צמצום

עד כדי יצירת מילה אחת.

נמצא בפתק אינטימי – ונשמע בסיום שיחות טלפון.

ו. אֶנִּילְאִלְךָ בִּלְדֶךָ (=אני לא אלק בלעדייך).

צמצום רכיבים מילוניים כמו בדוגמה ה.

ז. כְּמוֹ עֵלְךָ לַהֲלֹךְ, סַעֲיָךְ ג, דוּגְמָה ג, בְּסַעֲיָךְ ג, עֲגָה מְזֻרְחִית (לא ייחודית).

אלך ← ילך – יצירת העתיד בפישוט מערכת הפועל – צורת העתיד בגוף

הראשון מזדהה עם צורת הגוף השלישי ביחיד כמו בעברית מדוברת

(וראה הסברו של בולוצקי, תשס"ב).

כפי שניתן להבחין בבירור בדוגמאות שלעיל, הקווים הנתפסים אינטואיטיבית מובהקים בלשון הילדים (ולפיכך זוכים לחיקוי) הם, בין היתר, פישוט מערכות נטייה (כמו **יֵלֵךְ** במקום **אֵלֵךְ**) ופישוט כינויי גוף (כמו יחיד **ממנו**, רבים **ממנם**), שימוש בבניין שגוי להבעת משמעות מסוימת (נפעל במקום פִּעַל), הכללת יתר (כמו בעודפות הסופית **וֹת** ברבות) ושיכול עיצורים ותנועות. מחקר רכישת לשון האם ובכללה עברית, מאשש את ההתרשמות האינטואיטיבית הזאת.

ג. עגה מזרחית (לא ייחודית)

א. כפרה, נשמה, צִמְעִי קטע. אתמול היה לי מה־זה באסה! איך שאני בָּה לצאת

מֵאִי־טוֹ, צִיךְ נִהָ לִי תוֹנָה (=מיד, כשעמדתי לצאת מהמכונית, קרתה לי

תאונה).

בחירות מילוניות טיפוסיות: **כפרה, באסה, מה-זה, צ'ך** – מילים מעצמות מאוד.

תשמעי ← **צ'מע** – נשילת התנועה i ומיזוג העיצורים הפוצץ t והחוכך š לכדי יצירת עיצור מחוכך š, כמו בעברית מדוברת (בולוצקי, תשס"ב).
עומדת לצאת ← **באה/בה לצאת** (הצירוף **עומדת לצאת** מזוהה עם עברית ממשלב גבוה) – נשילת הסותם הסדקי א: **באה** ← **בה**. התופעה מצויה גם בעברית מדוברת בלתי מוקפדת.

ב. דפק עם פטיש חמש קילו. וואללה, איבי לי ת'סעיף.

הביא ← **איבי**.

המבעים (א) ו-(ב) הופקו בשלב שאחרי ההתרגזות ובהסתכלות מחויכת לאחור.

ג. אז היא עושה לי: אני יגיד לך ת'נכון, אז דלוק ע'לך מעל ומעבר. אז אני עושה לה: אָמְמָה, מתבייש (=אז היא אומרת לי: [אני] אגיד לך את האמת. הוא אוהב אותך מאוד. אז אני אומרת לה: אבל הוא מתבייש).

אומרת לי ← **עושה לי**.

את האמת ← **ת'נכון**.

עליך ← **ע'לך** – נשילת העיצור y ושינוי התנועה (כמו **אצלך** ועוד).

אבל מה ← **אבמה** ← **אממה** – כיווץ שני הרכיבים לאחד והשמטת העיצור ל [l] המסיים את הרכיב הראשון (כמו **בכל כך** = **כּוּכְךָ**, דוגמה א). מעניינת כאן יצירת **אבמה** ← **אממה** – נראה שהיא נובעת מהידמות החוכך v לסותם האפי m אף שהתנועה ביניהם אינה נשמטת (כמו במשלב הילדותי, דוגמה ה).

המבע (ג) הופק כדיווח על אודות שיחה מביכה בין מ"ז לבין אמה על היחסים בינה לבין גבר בחייה. סימון החרیגה מעקרון האופן יוצר את ההזרה הנחוצה לה להעביר את התכנים המביכים ולהביע את יחסה המסויג לאמה על שהעלתה את הנושא.

ד. אל תירי אותי ככה. אני כּוּלָּה עייפה (=אל תייחסי משמעות למראה שלי עכשיו, אני בסך הכול עייפה).

תראי ← **תירי**.

בסך הכול ← **כולה**.

את המבע הזה הפיקה ר"ל כדי להרגיע את י"ז, חברתה המודאגת, שחששה שר"ל חולה או מדוכאת.

כפי שניתן להבחין בקלות, שלל הגלישות הבין-משלביות שמניתי מאופיין בהבלטה של תכונות לשוניות הנתפסות מובהקות. ההבלטה הנדונה גובלת

בהגזמה הומוריסטית, והיא נשענת על סטראוטיפ המזוהה עם דוברי אותה עגה. ההגזמה היא אמצעי אחד לחריגה מעקרון האופן של גרייס.

5. סיכום

ראינו שתופעת הגלישה בין-משלבית מגלמת הפרה מסומנת, וממילא מודעת, של עקרון האופן של גרייס. הפרה זו משרתת מטרות תקשורת מגוונות באמצעות היקש המשלים את פיענוח המסר. במאמר זה עמדנו הן על מנגנון הפיענוח והן על התכונות של גלישות בין-משלביות. למדנו כי גלישה בין-משלבית ניוזנה מסטראוטיפים לשוניים-חברתיים, והדגמנו סטראוטיפים אחדים. הדיון בתופעה העלה סוגיות לשוניות, מטה-לשוניות, לשוניות-חברתיות וחברתיות כלליות יותר שמטבע הדברים נדונו כאן בצמצום רב, והן ראויות לעיון מעמיק ונרחב. חקר הסוגיות הללו יזרה אור נוסף על כישורינו הלשוניים והתקשורתיים הכוללים יותר.

הקיצורים הביבליוגרפיים

- בולוצקי, תשס"ב = ש' בולוצקי, "שוונות פונולוגית ומורפולוגית בעברית המדוברת", מדברים עברית: לחקר הלשון המדוברת והשוונות הלשונית בישראל, תעודה, יח, בעריכת ש' יזרעאל, תל-אביב תשס"ב, עמ' 239–278
- גרייס, 1975 = *Syntax and Semantics*, P. Grace, "Logic and Conversation", 3 (1975), pp. 41–58
- שורצולד, תשס"ב = א' (רודריג) שורצולד, "גוני לשון בעברית בת זמננו", מדברים עברית: לחקר הלשון המדוברת והשוונות הלשונית בישראל, תעודה, יח, בעריכת ש' יזרעאל, תל-אביב תשס"ב, עמ' 141–175